

**YENGIL SANOATDA ISHLAB CHIQRILAYOTGAN O‘ZBEK
TRIKOTAJ BUYUMLARINING DUNYO BOZORIDA TUTGAN O‘RNI**

Prof. Shomirzayev Maxmatmurod Xurramovich

O‘q. Choriyev Nurislam Nuritdinovich

e-mail: nurislomchoriyev@gmail.com

Termiz davlat universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonning yangil sanoati taqmoqlaridan biri trikotaj tarmog‘ri haqida so‘z boradi. O‘zbek trikotaj buyumlarining rivojlanish omillari va dunyo bozorida tutgan o‘rni atroflicha muhokama qilingan.

Kalit so‘zlar: yangil sanoat, trikotaj, to‘qimachilik, kiyim-kechak, eksport, tikuvchilik, tashqi savdo.

Аннотация. В данной статье рассказывается о трикотажной сети, одной из жемчужин легкой промышленности Узбекистана. Подробно обсуждались факторы развития узбекских трикотажных изделий и их место на мировом рынке.

Ключевые слова: легкая промышленность, трикотаж, текстиль, одежда, экспорт, пошив одежды, внешняя торговля.

Abstract. This article talks about the knitting network, one of the jewels of Uzbekistan's light industry. Development factors of Uzbek knitted goods and their place in the world market were discussed in detail.

Key words: light industry, knitting, textile, clothing, export, tailoring, foreign trade.

KIRISH

Yangil sanoat - bu O‘zbekiston iqtisodiyotining bir nechta tarmoqlarini birlashtirgan ya'ni, trikotaj, to‘qimachilik, kiyim-kechak, charm, mo‘yna, poyabzal va hokazo. Bu tarmoqlarning barchasi ichki va tashqi bozorda eng muhim tovarlarni ishlab chiqarishda ishtirok etadi. O‘zbekistonda aynan trikotaj tarmog‘i bugungi kunda yanada rivojlanmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi yangil sanoati boy tarixga ega, chunki Buyuk Ipak yo‘li davrida ham hashamatli va olijanob o‘zbek matolari – atlas, snayp, banora va boshqalar Yevropa va Osiyo mamlakatlariga eksport qilinib, ularga talab katta bo‘lgan. va mashhurlik. Sovet Ittifoqi davrida vaziyat keskin o‘zgardi, chunki O‘zbekistondan paxta tolasi xomashyo sifatida boshqa respublikalarga eksport qilina boshladi. Shunday qilib, mamlakatimiz katta daromadlarni yo‘qota boshladi, aslida o‘zining paxta tolasini qayta ishlash uchun ishlab chiqarish bazasini yo‘qotdi. O‘zbekistonning davlat mustaqilligini qo‘lga kiritishi nafaqat xom ashyoni sotish imkonini berdi. xorijda materiallar, balki shu xomashyodan tayyor mahsulotlar ham ishlab chiqarilardi

va shu tufayli, birinchidan, davlatimizning yalpi ichki mahsuloti ko‘paydi va natijada foyda ko‘paydi, ikkinchidan, mamlakatimizda yangi ish o‘rinlari yaratila boshlandi; o‘z vatanlarida, shu orqali ishsizlik muammosini hal qilish. Zamonaviy, yuqori texnologiyali, ilg‘or asbob-uskunalar va mashinalar bilan jihozlangan, tayyor mahsulot ishlab chiqaradigan korxonalar qurila boshlandi, keyin hisob-kitoblar ko‘rsatganidek, paxta tolasidan olinadigan sof foydani ko‘paytirish va eksport hisobidan g‘aznani xorijiy valyuta bilan to‘ldirish imkoniyatiga ega bo‘ldik. hayotimizni yanada farovon va farovon qilish. Bir so‘z bilan aytganda, yengil sanoatni, xususan, paxta tolasini qayta ishlash korxonalarini jadal rivojlantirish bizning ustuvor strategik maqsadlarimizdir.

O‘zbekiston to‘qimachilik, tikuvchilik va trikotaj sanoati mamlakatimiz iqtisodiyotining jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri bo‘lib, bunga o‘z xomashyo bazasining mavjudligi va uning mahsulotlariga doimiy o‘sib borayotgan talab katta yordam bermoqda. U o‘zining raqobatbardosh salohiyati tufayli yangi korxonalar tashkil etish, aholi bandligini ta‘minlash, mahsulot eksport qilishda xorijiy investitsiyalarni jalb etishda yetakchi o‘rinni egallaydi, shuningdek, mamlakatimiz milliy iqtisodiyotini jahon miqyosida ixtisoslashtirishda strategik muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Hukumatimiz tomonidan o‘z vaqtida ko‘rilgan chora-tadbirlar, so‘nggi yillarda yengil sanoat sohani barqaror rivojlantirish bilan birga bu ko‘plab viloyatlarda - to‘qimachilik va tikuvchilikning yirik ishlab chiqaruvchilarida kuzatildi, shuningdek, o‘tgan yilga nisbatan yuqori rivojlanish sur‘atlarini ta‘minladi. Shunday qilib, yengil sanoat, jumladan, tikotaj, to‘qimachilik va tikuvchilik sanoati 2023-2024 yillarda barqaror rivojlanishni davom etmoqda.

Trikotaj sanoati, to‘qimachilik sanoatining kichik tarmog‘i. Trikotaj korxonalari trikotaj gazlamalar, jumladan, texnik gazlamalar, paypoq, ichki va ustki kiyimlar, qo‘lqoplar, bosh kiyimlar, sharflar, shuningdek, sanoat va tibbiy maqsadlar uchun mahsulotlar ishlab chiqaradi. Trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarishda paxta, jun va kimyoviy tolalardan keng turdagi iplardan foydalaniladi.

Trikotaj kiyimlar ishlab chiqarish XVIII-asr oxiri – IXX asr boshlarida Fransiya, Buyuk Britaniya va Germaniyada rivojlana boshladi. Inqilobdan oldingi Rossiyada birinchi hunarmandchilik trikotaj korxonalari IXX-asrning oxirida paydo bo‘lgan. 1913-yilda 22 ta shunday korxonalar bo‘lib, ularda 15 million juft paypoq, 1,5 million dona ichki kiyim, 250 ming dona ustki kiyim va 3 million dona sharf ishlab chiqarilgan. SSSRda 1928 yilda yengil sanoat tizimida (mahalliy trikotaj korxonalarisiz) 70 ta trikotaj korxonasida paypoq va trikotaj buyumlar ishlab chiqarildi, 67,7 million juft paypoq, 6,9 million dona ichki kiyim trikotaj, 1,4 million dona ustki kiyim ishlab chiqarildi. Urushdan oldingi besh yillik rejalar (1929—40) yillarida ishlab chiqarish

texnologiyasi katta taraqqiyotga erishdi. Yirik trikotaj fabrikalari qurildi: Ivanteevskaya nomidagi. Dzerjinskiy (Moskva viloyati), Tushino paypoq do‘koni (Moskva), Vitebsk KIM, Kiev nomidagi. R. Lyuksemburg, Boku «Aztrikotaj», Novosibirsk, Tbilisi.

Mamlakatimizda mahalliy eksportni xomashyodan yuqori qo‘shimcha qiymatga ega tayyor mahsulotlarga tizimli ravishda qayta yo‘naltirish istiqbolli kelajakka qaratilgan yengil sanoatni rivojlantirishning yangi strategiyasini shakllantirish imkonini berdi. Uni amalga oshirish uchun imkon qadar tezroq hal qilinishi kerak bo‘lgan bir qator asosiy vazifalarni aniqlash kerak edi. Darhaqiqat, 90-yillarning boshlarida yengil sanoat korxonalari asosan eskirgan va jismonan eskirgan, eksportbop mahsulot ishlab chiqarishga qodir bo‘lmagan uskunalar bilan jihozlangan edi. Mazkur korxonalarda o‘rnatilgan texnologik jihozlar, umuman, ish sharoitlari zamonaviy talablarga javob bermas edi. Ishlab chiqarishga 973,3 ming dona shpindel jalb etilib, respublikada yig‘ib olingan paxta tolasining 10 foizdan kamrog‘i qayta ishlandi. Mahsulot eksporti 7,7 million AQSH dollaridan oshmadi. Umuman olganda, viloyat xomashyo bazasi sifatida qaralib, u yerda tayyor mahsulot ishlab chiqarish tarmoqlari (tikuv-trikotaj sanoati) rivojlanmagan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xususan, ko‘plab mamlakatlarda iqtisodiy o‘sishning asosiy omillaridan biri yengil sanoatdir. Dunyoda ro‘y berayotgan voqealarga, inqirozli hodisalarga, shu jumladan iqtisodiyotga qaramasdan, dunyoda aholi sonining ko‘payishi, shuningdek modaning hozirgi tendentsiyalari hisobga olinsa, kiyim-kechaklarga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib boradi. Binobarin, pirovardida tayyor tikuv va trikotaj mahsulotlari olinadigan ekologik toza mahsulot – paxtaga ehtiyoj ortadi.

Jahon bozorida paxtadan kalava, gazlama va trikotaj gazlamalarga bo‘lgan talab va taklif baholari hamda ushbu mahsulotlar qiymatining prognozlarini, ayniqsa, paxta yetishtiriladigan mamlakatlarda to‘qimachilik sanoatini rivojlantirish istiqbollari ko‘rsatadi. Bu paxtani qayta ishlash jarayonini chuqurlashtirish, ichki bozorni import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar bilan to‘ldirish, sohaning eksport salohiyatini oshirish orqali iqtisodiyot rivojiga qo‘shilayotgan hissani oshirishdan iborat. Xorijiy valyutaning kirib kelishi, qo‘shimcha ish o‘rinlari, jumladan, xotin-qizlar uchun ham yaratilishi, aholi farovonligini oshirish kabi ijtimoiy masalalarning yechimi shundan.

Shu bilan birga, paxtani qayta ishlashni chuqurlashtirish, ya‘ni paxta tolasini eksportga jo‘natmasdan, toladan olinadigan yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar – tayyor tikuvchilik va trikotaj mahsulotlarini yetkazib berish jarayonlarini rivojlantirish va takomillashtirish muhimligiga alohida e‘tibor qaratish lozim. - boshqa mamlakatlarga.

Buning isboti sifatida mutaxassislar keltirgan ikkita raqamni keltirish mumkin: ip-kalava va gazlama ishlab chiqarish yakuniy tovar mahsuloti qo‘shilgan qiymatining qariyb 80 foizini, paxta tolasi ishlab chiqarish esa 10 foizga yaqinni tashkil etadi. Biroq, ipning narxi matodan, hatto undan tayyorlangan tayyor mahsulotning narxi ham, ko‘ylak tikilgan matodan ham qimmatroq ekanligini payqash uchun katta mutaxassis bo‘lish shart emas. trikotaj futbolka paxta ko‘ylakdan kamroq turadi.

Bu paxta xomashyosi yetishtirish bo‘yicha dunyoda yetakchi o‘rinlardan birini egallagan O‘zbekiston uchun g‘oyat muhim. O‘zbekiston mustaqillikka erishgunga qadar boshqa respublikalarga paxta tolasini asosiy yetkazib beruvchi vazifasi yuklatilib, u yerda ip-kalava, gazlama va tayyor mahsulot ishlab chiqarilar edi. Bir so‘z bilan aytganda, ushbu texnik ekinni yetishtirish uchun deyarli barcha unumdor yerlardan voz kechib, katta kuch va mablag‘ sarflab, respublikada ishlab chiqarilgan paxta tolasining atigi 10 foizigina qayta ishlandi.

Respublika rahbariyati mamlakatimizning mustaqil taraqqiyot yo‘lidagi dastlabki qadamlaridanoq yetishtirilgan paxta xomashyosini qayta ishlash hajmini oshirish va chuqurlashtirish yo‘nalishini belgilab berdi. Jumladan, 1995 yildan buyon sohaga 2,5 milliard dollardan ortiq xorijiy sarmoya jalb etildi. Ip ishlab chiqarishdan tortib, ichki va tashqi bozorda xaridorgir bo‘lgan tayyor mahsulot ishlab chiqarishgacha bo‘lgan to‘liq texnologik tsiklga ega bo‘lgan yangi to‘qimachilik korxonalarini qurish va mavjudlarini modernizatsiya qilish bo‘yicha 300 dan ortiq loyiha amalga oshirildi. To‘qimachilik sanoatining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, sanoat mahsuloti va nooziq-ovqat iste‘mol tovarlari ishlab chiqarish hajmi oshdi. Sohaning eksport salohiyati sezilarli darajada oshdi. Agar 1994-yilda O‘zbekiston to‘qimachilik va tikuv-trikotaj mahsulotlari eksporti hajmi atigi 7 million dollarni tashkil etgan bo‘lsa, 2006-yilga kelib bu ko‘rsatkich 300 million dollarga, 2011-yilga kelib 650 million dollarga yetdi, 2015-yilda esa bir milliard dollardan oshdi. Ayni paytda “O‘zbekengilsanoat” aksiyadorlik jamiyati korxonalari o‘z mahsulotlarini Yevropa, Osiyo, Afrika, Amerikaning 50 dan ortiq mamlakatlariga eksport qilmoqda, savdo geografiyasi muttasil kengaymoqda.

Paxtani qayta ishlash hajmini oshirish va uni qayta ishlash jarayonini chuqurlashtirish asosida sanoat rivojlanishining ijobiy dinamikasi yaqqol ko‘zga tashlanmoqda. Masalan, XII Xalqaro O‘zbekiston paxta va to‘qimachilik yarmarkasi yakunlari bo‘yicha O‘zbekistondan turli mamlakatlarga 1 milliard 322 million dollarlik 550 ming tonna tola va to‘qimachilik mahsulotlarini eksport qilish bo‘yicha shartnomalar imzolangan 700 ming tonnani va 800 million dollardan ortiqni tashkil etdi, ya‘ni tolaning o‘zi eksporti qisqardi, mahalliy korxonalarda ishlab chiqarilgan to‘qimachilik mahsulotlari eksporti ko‘paydi, keltirilgan raqamlar paxta tolasining salmoqli ulushi hali ham saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi. eksport qilinmoqda, “Made

in Uzbekistan” brendi ostidagi to‘qimachilik mahsulotlari jahon bozoriga endigina kirib, undagi mavqeini mustahkamlamoqda.

Keyingi besh yilda to‘qimachilik, tikuvchilik va trikotaj sanoatini rivojlantirishning asosiy strategik ustuvor yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

✓ paxta tolasini ilg‘or qayta ishlash bo‘yicha zanjirli texnologiyalarning to‘liq siklini ishlab chiqish (paxtadan kalava, kiyim-kechak ishlab chiqarish uchun tayyor gazlamalar va texnik to‘qimachilik mahsulotlaridan trikotaj va to‘qimachilikdan tikuvchilik mahsulotlarigacha);

✓ tashqi bozorlarda raqobatbardosh va xalqaro standartlarga javob beradigan keng turdagi yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarilishini ta‘minlash;

✓ respublikani Markaziy Osiyodagi yetakchi to‘qimachilik ishlab chiqaruvchisiga aylantirish;

✓ sifat menejmentining zamonaviy usullari va xalqaro standartlarni joriy etish, ishlab chiqarilayotgan mahalliy mahsulotlarni xalqaro talablarga muvofiq sertifikatlashtirish tizimini yaratish;

✓ yengil sanoat va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari o‘rtasida o‘zaro kooperatsiya aloqalarini rivojlantirish va shu asosda to‘qimachilik va tikuvchilik mahsulotlari ishlab chiqarishni mahalliyashtirish darajasini oshirish;

✓ tayyor gazlamalar, paxta, shuningdek paxta bo‘lmagan assortimentlar (aralashmalar, sintetikalar, jun, yarim jun qoziqlar, ko‘rpa-to‘shaklar, mebellar va kimyoviy tolali, maxsus turdagi dekorativ, texnik, maxsus matolar) ishlab chiqarishni ko‘paytirish va assortimentini kengaytirish. pardozlash - kam burmali va kam qisqarishli, o‘lchov barqarorligini oshiradi va kamroq material sarflaydi);

✓ tikuvchilik va trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarish, mahalliy kiyim-kechak brendlarini yaratish va rivojlantirish, sanoat kolleksiyalarini yaratishda modelerlar va dizaynerlarning rolini kuchaytirish, kiyim-kechaklarni modellashtirish va dizayn darajasini oshirishni hisobga olgan holda; jahonda tan olingan modelerlarning litsenziyalari bo‘yicha kiyim-kechak, yangi avlod iplari, sintetik va sun‘iy tolalarning yangi avlodi bilan uyg‘unlashgan matolardan foydalangan holda turli uslub va shakldagi zamonaviy moda trikotaj kiyimlarini ishlab chiqarish va boshqa omillar.

XULOSA

O‘zbekiston trikotaj buyumlarining dunyo bozorida o‘rni, yaxshi sifatli paxtali mahsulotlar ishlab chiqaradi. Texnologiyalarni joriy etish va dizaynning innovatsion yondashuvi dunyo bozorida o‘zbek trikotajlarining o‘ziga xos bo‘lishida muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston yangiliklar va texnologiyalarni joriy etishga investitsiyalarni olib kelmoqda, bu esa trikotaj sanoatining rivojlanishini ta'minlaydi. Ishlab chiqarish jarayoni avtomatlashganligi va innovatsiyalar bilan ishlash,

buyurtmalar va savatchilarga qo‘l berish va ishlab chiqarishni kengaytirish imkoniyatini takomillashtirishga yordam berdi. Trikotaj buyumlarining dunyo bozoridagi o‘rni, xalqaro savdo munosabatlari yoki to‘satdan olish imkoniyatlarini kengaytirib bordi. Buyurtmachi tajribasini oshirish, yangi bozorlarga kirim, xalqaro mijozlarga xizmat ko‘rsatish va xorijiy savdo bo‘yicha qiziquvchanlikni oshirish orqali dunyo bozoridagi o‘zaro raqobatini oshirdi. O‘zbek trikotaj sanoati, soha so‘nggi texnologiyalardan samarali foydalanish natijasida, ishlab chiqarishni avtomatlash, mahsulot sifatini nazorat qilish va xalqaro standartlarga mos ravishda ishlab chiqarish imkoniyatlarini oshirish uchun texnologiyalardan samarali foydalanishga erishdi. Trikotaj sanoati dunyo bozorida o‘zini o‘zida o‘rganish, ta’limni rivojlantirish va xalqaro tadqiqot ishlari bilan hamkorlik qiladi. Hamkorlik va tashabbus o‘zbek trikotaj mahsulotlarini xalqaro bozorda tan olish va yangiliklardan foydalanishda muhim ahamiyatga ega. Markaziy geografik joylashuvi uning dunyo bozorida rivojlanishiga muhim imkoniyatlar berdi. Transport xizmatlarining rivojlanishi, xalqaro savdo yo‘nalishlari bilan bog‘lanish, vaqtli yetkazib berish tizimi va xalqaro logistika tarmog‘i orqali dunyo bozorlariga foydali turli mamlakatlarga yordam berdi. Bu faktlar O‘zbekiston trikotaj sanoatining dunyo bozoridagi rivojlanishini ta’kidlaydi va uning yengil sanoat sohasida o‘z o‘rni saqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 16 sentyabrdagi “Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-4453 sonli Qarori.
2. Olimboyev E.SH, va boshqalar. Trikotaj matolarining tuzilishi va tahlili Toshkent. 2003.
3. Olimboyev E.SH, -To‘qima tuzilish nazaryasi - Toshkent. 2005.
4. Mahkamov S.M., Azimova U.S. Metrologiya va standartlashtirish asoslari. Toshkent. 2006.
5. S.U.Po‘latova “Trikotaj buyumlarini konstruktsiyalash va modellashtirish”. T. “Turon-iqbol” 2006.
6. M.Sh.Jabborova. Tikuvchilik texnologiyasi T, O‘zbekiston, 1994 yil
7. R. Abaturov, «Obzor razvitiya tekstilnoy otrasli Uzbekistana v 2017-2020 godax»// <https://uzts.uz/obzor-razvitiya-tekstilnoy-otrasli-uzbekistana-v-2017-2020-godax/>
8. «Assotsiatsiya «Uztekstilprom» pervoy sredi otraslevix promishlennix organizatsiy vnedrila mejdunarodnie standarti ISO 9001: 2015» // <https://etextile.uz/2021/03/01>
9. Spravochno: V Uzbekistane v 1991 godu proizvodstvo xlopchatobumajnix tkaney sostavilo 485,1 mln. m². V 2000 godu vipusk tkaney xlopchatobumajnix snizilsya do 135,1 mln. m², a v 2010 - do 164,5 mln. m²
10. <https://uzts.uz/obzor-razvitiya-tekstilnoy-otrasli-uzbekistana-v-2017-2020-godax/>